

ЗМІСТ

Частина перша	3
Частина друга	83
Частина третя.....	237
Епілог.....	325
Трублаїні Микола Петрович (<i>біографія</i>).....	328

Частина перша

СНІГОВА КОРОЛЕВА

Після дощового дня настав мокрий і темний вечір. Шуміло море, розбиваючи хвилі прибою об мури набережної. Де-не-де електричні ліхтарі кидали тьмяне світло на мокрі купи дерев і гравій на доріжках бульвару. Долинав гомін з головної вулиці курортного містечка, але на Приморському бульварі людей гуляло мало.

Я стояв над морем і з насолодою дихав свіжим морським повітрям, справжнім солоним повітрям, бо прибий, б'ючись об прямовисний берег, обсипав бульвар водяним пилом. Трохи оддалік, де бульвар круто завертав, прибий-на хвиля біла з такою силою, що над берегом раз за разом злітав водограй і заливав на кілька метрів набережну. Десь далеко з морі, оповитому темрявою, світив вогниками пароплав.

Я сів на мокру лаву, що стояла поруч. Не було змоги одірвати очей від темної прірви, де вирувала стихія, звідки долинав відгомін боротьби невидимих сил. Людину лякає темрява і водночас тягне до себе, обіцяючи викрити досі незнані таємниці.

Раптом поруч хтось спинився. Я не повернув голови, але вгадав, що їх двоє. Вони постояли трохи мовчки, і зрештою тихий чоловічий голос запропонував:

— Сядьмо.

Обоє сіли на другому краю лави. Я ледве повернувся до них, проте в темряві розгледіти своїх сусід не зміг. Побачив лише, що то була парочка.

— Завтра ти їдеш, а я ще залишаюсь, — говорив він.

— Так, ти залишишся.

Його приглушений голос свідчив про якусь розгубленість, тривогу й бажання говорити якомога тихше, щоб хтось не почув його слів.

— У мене ще п'ять день.

— Розлука буде дуже коротка.

— Лідо, якщо хочеш, то я готовий хоч зараз...

— Дурненький, — промовила вона ніжно, — ну хто тобі дозволить втрачати п'ять день?

— Але коли я буду з тобою...

Він промовив це дуже тихо, я швидше вгадав, ніж почув, останнє слово. Ліда засміялася.

— Ні, ні, — сказала вона, — тобі обов'язково треба відпочити. Я хочу, щоб ти зостався.

Тон, яким вона промовила «я хочу, щоб ти зостався», переконав мене, що вона справді цього хоче, але зовсім не з інтересів свого супутника.

Та чи обходять мене розмова і взаємини курортної парочки? І я знов поринув поглядом у морську темряву, прислухаючись до голосу моря, намагаючись розібрати незначну мову хвиль і прибою. Але цьому заважав її голос, такий чистий і приємний. І коли вони пішли, захотілося схопитися з місця, податися за ними, щоб розгледіти її при світлі ліхтаря. Я стримав себе, згадуючи, як часто буває, коли очарування від ліній постаті або від голосу враз зникає, тільки глянеш жінці в обличчя. Краще, створивши ілюзію, не знищувати її зайвою цікавістю. Я дивився в темінь над морем і знав, що ніяких таємниць там нема, але не міг переконати себе в цьому, згадував голос незнайомки і тишив себе думкою, що поруч мене сиділа чарівна красуня.

Пароплав, що йшов з моря, наближався до берега і дав гудок, сповіщаючи про своє прибуття. Я встав з лави, щоб іти до готелю. Тут я помітив на землі щось чорне. Ступив кілька кроків, нахилився і підняв дамську сумочку. Подивився навколо, але на бульварі, крім мене, вже нікого не було. Я був певен, що сумочку загубила власниця приємного голосу, і навіть зрадів, що є можливість з нею познайомитись. Але де вона? Чи повернеться сюди? Завтра вона їде. Залишалося посидіти тут і підождати. А може, в сумочці є якісь документи?

Остання думка примусила підійти до ліхтаря й відкрити сумочку. В середині знайшов шовкову хустинку з ініціалами «Л. Ш», тюбик з губною помадою, флакончик «Кримської троянди», гребінець, пудреницю та якийсь лист. Жодного документа, жодного папірця, що могли б вказати, хто власниця сумочки. Читати чужий лист мені було ніяково, і, стримуючи свою цікавість, я повернувся до лавки над морем.

Ждати більше ніж годину невиспачало терпцю. Час був уже пізній. До готелю я повернувся далеко запівніч, і порт'є з цікавістю позирнув на мене, віддаючи ключ від

кімнати. Опинившись у своєму номері, я засвітив настільну лампу і уважніше розгледів знахідку. Це була елегантна сумочка, прикрашена ніжносиніми волошками. Такі сумочки носять милі, проте не дуже вибагливі франтихи, які віддають перевагу не так міцним, довговічним, як гарним, легким і ефектним речам.

Знов переглянувши те, що містилося там, я нарешті дозволив собі прочитати листа.

«Шановна Лідіє Дмитрівно!

Я хотів написати «люба Лідо», але не знаю, чи дозволи-те мені таку вільність. Минуло багато часу відтоді, коли це дозволялося. Проте я хочу в цьому листі звати Вас так само, як звав тоді, бо лист цей неофіційний і, може, останній.

Сьогодні я приїхав до Вашого міста, довідався про Вашу адресу, але не зміг Вас побачити. Мушу сьогодні ж виїхати з тим, щоб за кілька днів повернутися. Ви знатимете про мій приїзд і, якщо схочете, дасте можливість побачити Вас.

Сьогодні для мене особливий день. Адже кілька років тому саме цього дня я вперше побачив Вас. На моєму столі стоїть букет білих троянд. Це — «Снігова королева»...

Чи пригадуєш ти той сонячний радісний день, коли ми зустрілися з тобою в Долині квітів, коли ти прийшла туди за «Сніговою королевою»? Навколо зеленіли дерева, на плантаціях цвіли троянди, мов кров, червоніли гвоздики, дзюрчав струмок під маленьким містком, на якому ми стояли, а над нами височіли снігові хребти піднебесних гір. До моєї пам'яті, здається, запало все до найменшої дрібниці, що я бачив тоді. Біла суконька, квіти в лівій руці, біляві шовкові кучері на твоїй голівці, задьористий носик і чудесні очі, мов краплини ранішньої роси. Я порівняв тебе з трояндами, які ти тримала в руці, і назвав тебе Сніговою королевою.

Чи пригадуєш, як, жартуючи, ти пообіцяла дозволити себе поцілувати один-єдиний раз, коли я зустріну тебе через місяць на маленькій станції між Києвом і Одесою? Ти сміялася з цієї умови, бо знала, що незабаром я мушу їхати далеко за Урал, у засніжений Сибір.

Минув місяць, і пізно ввечері я прийшов на станцію, через яку ти мала проїхати ранком наступного дня, повертаючись додому. Ту ніч я не спав. Десь опівночі, перейшовши високим мостом через залізницю, опинився в маленькому містечку. На вулицях панувала темрява, лише зорі

ледве освітлювали силуети будинків та тополь. Рідко-рідко зустрічалися перехожі. Був час возовиці, і в повітрі пахло пилом та снопами. Блукаючи вулицями того містечка, я вийшов у поле. Пригадую високий насип, порослий густою травою. Зійшовши на той насип, довго там стояв, оглядаючи небо. Я дивився на зорі і думав про ту символічну зірку, яку кожен з нас хоче привласнити, — зірку, що знаменує долю людини. Я вибрав найкращі з них для тебе і для себе. За цим смішним заняттям, яке зрозуміле лише закоханому, застав мене ранок. Я повернувся на станцію. Коли черговий по перону «вибив» у дзвінок традиційну оповістку про вихід поїзда з сусідньої станції, я відчув приплив сильного хвилювання. «Чи їде вона сама сьогодні? Чи пам'ятає нашу умову й свою обіцянку? Певне, давно забула про свій жарт. Коли їде цим поїздом, то спокійно проспить ранішній час на своїй полиці. Навіть якщо й прокинеться, то як же я знайду її, не знаючи, в якому вона вагоні? А поїзд так мало стоїть на станції. Правда, у мене був квиток на той самий поїзд, і я тишив себе надією, що, може, розшукаю тебе в одному з вагонів під час поїздки.

Паровоз гукнув біля семафора і з гуркотом влетів на станцію. На дверях одного з вагонів я побачив тебе. Ти сміялася, виглядаючи на перон. Ти була радісно здивована, коли побачила мене. Не вірю, щоб ти забула про ту чудову хвилину.

Після того ми стали чи не найкращими друзями. Пригадуєш той день у вагоні? Наприкінці ми трохи посварилися, але потім якого теплого, любого листа одержав я від тебе. А далі? Я був за кілька тисяч кілометрів від тебе. Протягом довгого часу писав тобі листа за листом, але відповіді не одержував. Потім у мене сталися деякі зміни, були неприємності, довелося їхати працювати не туди, куди хотів. Я втратив тебе. Минали роки, спала гострота болю, та десь у глибині моєї свідомості весь час щось щеміло, коли згадував тебе. І довідавшись про твою адресу, не можу не написати тобі ще раз і не попросити про побачення, моя Снігова королево...»

«Так ось вони й зустрілися», — подумав я, згадуючи парочку над морем. «Але чи це він?» І чомусь мене пройняла певність, що то не міг бути автор листа.

Це ускладняло справу з поверненням сумочки. Спочатку я хотів другого ж дня дати об'яву в місцевій газеті або

почепити десь на паркані біля моря оголошення про знахідку. Але тепер мені здалося, що це неможливо. Адже вона ранком виїздить відціля, залишається її супутник. А він, мабуть, знає про загублену сумочку, може прийти по неї і, коли я поверну, прочитає листа. А лист цей призначався не для нього.

І я вирішив зберегти в себе сумочку до того часу, поки не зустрінусь з жінкою, голос якої я чув там, над морем. Може, це ніколи не трапиться. Тоді у мене збережеться людський документ про кохання, про щирість почуття, про якусь трагічну розлуку.

РЕДАКТОР УСМІХАЄТЬСЯ

Антон Павлович Черняк, редактор науково-технічного журналу «Зоря», прислав мені листа з проханням негайно прибути до столиці для переговорів про якусь надзвичайно інтересну роботу. Хоча я збирався відпочивати на півдні ще тижнів зо два, тим більш що в моїй квартирі відбувався капітальний ремонт, та виклик Черняка мене зацікавив.

В телеграмі одночасно натикалося про бажаність мого постійного співробітництва у «Зорі». Давнє знайомство з Антоном Павловичем, моє щире захоплення «Зорею», що на той час уже користалася світовою популярністю, і постійний інтерес до науково-технічних проблем примусили мене поставитись до цієї пропозиції серйозно. І я, відповівши Чернякові телеграмою, негайно виїхав. В телеграмі я сповіщав про поїзд, вагон, яким їду, і одночасно (з огляду на ремонт квартири) просив потурбуватися про номер у готелі.

На вокзалі мене зустрів молодий чоловік. Він відрекондувався співробітником «Зорі» Догадовим і запросив їхати разом з ним прямо до редакції.

З Черняком ми домовилися дуже швидко.

— Людина, яка вміє писати нариси, людина, яка знає стенографію, дві мови, людина, яка добре володіє фотоапаратом, самостійно їздить на мотоциклі, переносить качку на літаках, пароплавах, автомобілях і верблюдах, а крім того, відзначається великою цікавістю до всього, що її обходить і не обходить, — така людина нам потрібна на посаду спеціального роз'їзного кореспондента.

— Розумію тебе, — відповів я Чернякові, — але я не зовсім бездоганний, коли мова йде про якості, які ти згадуєш, а головне, в техніці я тямлю, одверто кажучи, дуже мало. Я нею цікавлюся, та цього, мабуть, замало для науково-технічного журналу.

— Ти не статті, Олексю Мартиновичу, писатимеш, а риси. Нам же край потрібна жива розповідь про нові відкриття, про проблеми, які стоять перед нашими ученими. Ми дамо тобі можливість об'їхати найцікавіші будівництва, зазирнути в найвидатніші лабораторії, взяти участь у найнебезпечніших експедиціях.

— Щодо останнього, то, гадаю, це необов'язково, — не сміливо промовив я.

— Ясно. Але бажано... Думаю, в тебе сміливості вистачить, скажімо, спуститися в батисфері в океан на глибину в п'ять-шість кілометрів. Або піднятися на сорок-п'ятдесят кілометрів у стратосферу ...

— Безумовно. Тільки ж у такі експедиції дуже рідко беруть журналістів. Для них невивстає місця... Отже, я не претендую на те...

— Ні, якщо ми настоїмо, то це завжди можна буде влаштувати. От, приміром, незабаром до Льодовитого океану виходить підводний човен, що довго плаватиме під кригою в районі полюса. Надзвичайно цікава експедиція! Ну і, звісно, небезпечна. Як правило, п'ятдесят процентів таких експедицій гине... Я можу влаштувати тебе там нашим кореспондентом.

«Чорти б тебе взяли!» — подумав я цілком щиро й поспішив одхилити пропозицію, посилаючись на втому і натякаючи на своє бажання поїхати зараз кудись ближче до екватора.

Але вияснилось, що в даний момент йдеться про написання кількох нарисів про будівництво нового великого тунелю під Кримськими горами; цей тунель мав зв'язати найкоротшим шляхом Сімферополь та Ялту. З автором цього проекту редактор обіцяв познайомити мене найближчим часом.

Правду кажучи, це завдання не дуже мене зацікавило.

Але воно давало мені можливість знов повернутися до Чорного моря. Загалом же робота в «Зорі» мене цікавила.

Кінець кінцем ми домовились. Я був призначений на посаду роз'їзного кореспондента для спеціальних доручень.

Прощаючись зо мною, Черняк тикнув мені в руку як-ийсь квиток і сказав:

— Приходь сьогодні неодмінно.

Це було запрошення на вечір-зустріч з відомим льотчиком Шелемехою, яку влаштувала редакція «Зорі». Цього льотчика я колись знав. Коли починав він свою льотну службу, я починав писати свої перші нариси. Він не раз катав мене на літаку під час різних парадів та демонстрацій у маленькому місті, де я тоді жив, а він закінчував авіаційну школу.

Тому я так поспішив увечері на цю зустріч.

Треба сказати, що невдовзі перед тим Шелемеха встановив новий рекорд швидкості, пролетівши за п'ятнадцять годин з Москви до Владивостока, і тепер славного льотчика вітала вся країна. Розповідали, що він одержує безліч листів, телеграм, сотні букетів і тисячі запрошень завітати на різні підприємства, клуби, університети, міста; що в нього вимагали побачень, інтерв'ю, автографів, шматочків його комбінезона, в якому він летів, клаптиків карти, якою користався під час польоту; його закидали запитаннями, як він почував себе в польоті, що їв, чи спав, чи він одружений і коли полетить на Південний полюс.

Шелемеха відповідав, що радий кожного бачити, скрізь виступати, все віддати, але не можна цього зробити, бо доба має тільки двадцять чотири години.

В редакцію «Зорі» льотчик, очевидно, приїхав лише тому, що там зібралися його найближчі друзі — конструктори літаків, математики та фізики, яких він дуже поважав.

Можна зрозуміти мою радість, коли льотчик одразу ж впізнав мене, міцно потис руку і висловив Чернякові подяку за зустріч із старим другом. Моя персона набрала в очах присутніх відповідної ваги, і мені довелось перебрати якусь частку загальної уваги на себе. Я догадувався, що одною з причин радості Шелемехи була певна ніяковість, яку він відчував перед зібраними там професорами та академіками. Але я не міг надовго врятувати його від натовпу видатних учених. Крім того, переконавшись, що вони не страшні, він залюбки пустився з ними в розмову.

Вечір тривав, як і всі такі вечори: дуже цікаво для присутніх, радісно й клопітливо для організаторів і трохи стомливо для героя, що був в центрі уваги.

Черняк, проголошуючи тост за надзвичайний успіх Шелемехи, усміхаючись, сказав:

— Я хочу попередити, що вашому рекордові загрожує недовговічність. Учора ми одержали листа від одного з наших читачів, школяра, який сповіщає, що в нього є проєкт, як провести вантажний поїзд з Москви до Владивостока за вісім годин.

Голосний сміх вкрив слова редактора. Цей жарт усім сподобався.

— Що ж, — теж сміючись, відповів Шелемеха, — тоді я проголошую тост за автора того проєкту і надіюсь, що коли він виросте і стане інженером, то здійснить свій намір.

Після шампанського, коли вже всі почували себе напрочуд весело й вільно, розмова цілком втратила офіційний тон, гості поділилися на гуртки, залежно від своїх інтересів та оповідачів, що зуміли зосередити навколо себе увагу. В одному місці йшла мова про авіацію, у другому сперечалися про політику, в третьому обмірковували якісь новини. В цей час біля мене опинився Черняк і, показуючи на того чи іншого гостя, називав його, одночасно зазначаючи професію, звання, посаду, одне слово, даючи коротку характеристику, яку, на думку редактора, мусив знати співробітник «Зорі».

Мою увагу привернула одна група гостей, де суперечка відбувалась особливо гостро. В центрі тієї групи було двоє молодих людей. Один, худенький, невисокий на зріст, дуже рухливий, говорив енергійно і підтверджував свої докази помахами рук, киванням голови, мімікою. Другий, значно вищий від свого співбесідника, з обличчям, яке явно псували великий ніс, міцно стулені губи, похмурий вираз, поведився спокійніше, але, очевидно, не виявляв жодних поступок своєму супротивникові. В тій групі стояв знайомий уже мені Догадов і уважно слухав суперечку. Іноді в розмову встрявав старенький чоловічок з довгою шиєю, озброєний великими окулярами.

— Це хто? — спитав я Черняка.

— А-а... То люди, яких треба мати на увазі. Молоді інженери, приятелі, давно не бачились, а оце зустрілися і про щось засперечались. Маленький — інженер Самборський, електрик. Конструктор кількох нових апаратів для шахт. Тепер він працює в одній з лабораторій академіка Саклатвали.

Високий — інженер Макаренко, великий мрійник, дуже вперта людина, хоч і не зовсім послідовна. Він почав учитися на фізико-математичному факультеті, потім перейшов на геологічний, а скінчив гірничий. По закінченні інституту його послали будувати шахти в Іркутському вугільному басейні. Там він показав чудеса в галузі підземного будівництва, і в вузькому колі висококваліфікованих спеціалістів на нього дивляться як на нову зірку. Але так зарекомендувавши себе, він все ж таки при першій же нагоді залишив шахтне будівництво і приїхав сюди до Саклатвали з проектом тунелю між Сімферополем та Ялтою.

— То це про нього та про його проект я мушу писати?

— Так, так. Тільки ти поки що нічого йому не кажи про це. Завтра або позавтра ми поговоримо з ним спеціально...

— А хто отой дідок в окулярах, що втручається в їхню розмову? — спитав я.

— Це їхній колишній учитель, нині професор ботаніки Довгалюк.

— Професор Довгалюк? Той самий? Відомий своїми експедиціями?

— Так... Здається, він іде до нас. Зараз я тебе познайомлю з ним.

Справді, дідок підійшов до Черняка, і той відрекомендував йому мене. Професор привітно потиснув мені руку і одночасно відповів на запитання редактора, про що сперечаються молоді люди.

— Не погоджуються відносно ефективності електроустаткування на шахтах. Вічна історія — їхні суперечки. У школі, в молодших класах, бувало до бійки доходило... А я до вас з проханням, Антоне Павловичу.

— Прошу, Аркадію Михайловичу.

— Ви б мені показали листа того юного прожектора, що про нього згадували, коли виголошували тост.

— Знов вишукуєте молоді таланти? Тільки там нема нічого вартого уваги.

— То байдуже, покажіть листа.

— Спробуємо розшукати, якщо не пропав у редакційній корзинці. Ми ж зберігаємо тільки ті листи, що мають якусь цінність... Товаришу Догадов, будь ласка, на хвилинку.

Догадов швиденько підійшов. Черняк попросив знайти лист школяра і передати професорові Довгалюку.

Догадов подався виконувати доручення, а ми наблизилися до молодих інженерів, з якими редактор відразу мене познайомив. Самборський гаряче потиснув мені руку і сказав якийсь комплімент на адресу моїх нарисів, що їх доводилося йому читати. Макаренко промовчав, і лише в очах його промайнула якась насторожена зацікавленість.

Був уже пізній час. Гості один по одному залишали редакцію. До Черняка підійшов Шелемеха і став прощатися.

— Аркадію Михайловичу, — звернувся льотчик до професора, як до старого знайомого, — ви готові?

— Так... Зараз мені тут один лист дадуть, і я можу їхати.

— Кайдаш, а тобі куди? — спитав Шелемеха мене. — Може, я тебе підвезу?

Я назвав свій готель.

— О, це дуже далеко. Знаєш що, навіщо тобі той готель? їдь до мене. У мене величезна квартира, а зараз там, крім сестри, нікого нема. Батьки й дружина на дачі, я після-завтра теж туди поїду. Отже, ти можеш у нас залишитися, поки будеш тут. Поїхали!

Останнє слово було сказано так владно, що я не дуже заперечував. Я приєднався до Шелемехи та професора Довгалюка, що вже виходили на вулицю.

НІЧНИЙ ГІСТЬ

З розмови в машині я дізнався, що Шелемеха і професор Довгалюк мешкають в одному будинку і що Шелемеха теж належить до давніх учнів професора.

— Станіслав, — звернувся до нього професор, — цими днями у мене в дендрарії черговий, двісті п'ятдесят третій вечір фантазії. Я радий запросити тебе.

— З великою охотою, Аркадію Михайловичу, — відказав льотчик. — Але, мабуть, ще завтра віїду на дачу до своїх. Вчора туди поїхала дружина, і я обіцяв їй тут не затримуватись. Я ж уже у відпустці. Передайте, будь ласка, від мене друзям привіт. Багато фантастів у вас збирається?

— Буде чоловік шість-сім. Макаренко ж приїхав.

— А-а... Цей молодий чоловік? Я його досі щось не зустрічав.

— Так ти ж років на сім старший за нього. До того ж він учився у мене лише років два, а потім переїхав з батьками до Сибіру. Проте часто писав мені, Він із Самборським колись дуже дружив. Правда, останнім часом вони віддалились один від одного.

— Самборського ніби пригадую. Зустрічав разів зо два на ваших вечорах.

— Пробачте, — втрутився я в розмову, — що це за вечори з такою привабливою назвою?

— Якщо цікавишся, професор може запросити тебе на один із них. Це ж можна, Аркадію Михайловичу?

Професор згодився і побажав бачити мене у себе на найближчому вечорі фантазії.

— Треба тобі сказати, — звернувся до мене Шелемеха, — що Аркадій Михайлович тримає зв'язок з багатьма своїми учнями і після школи. Особливо з тими, які брали участь в різних експедиціях та подорожах. Є в нас така традиція: раз на місяць збиратися на чашку чаю до Аркадія Михайловича, розповідати про свою роботу, обговорювати найрізноманітніші проблеми науки й техніки, обмірковувати плани екскурсій і експедицій професора, згадувати минулі подорожі, в яких ми брали участь. На такому вечорі ти можеш зустрінути людей різних професій: лікаря, астронома, фізика, льотчика, артиста, художника... — Шелемеха перервав свою розповідь, бо шофер зупинив машину.

— Приїхали, — сказав льотчик, — прошу, виходьте. Вулиця Червоних ботаніків, будинок номер п'ять.

На тротуарі перед будинком ми розпрощалися з професором (він жив в іншому під'їзді) і рушили сходами на третій поверх. Мій господар одімкнув двері, зайшов у широкий коридор, включив електрику і запросив мене. — Роздягайся, — неголосно промовив льотчик, — тільки тихше, сестра спить.

Я скинув плащ і капелюх, повісив на вішалку і спитав, котра година.

— Чверть на третю, — відповів гостинний хазяїн. — Пізно, зараз я тебе влаштую.

— Стась, це ти? — почувся стривожений голос з дверей.

— Я, ти не спиш?

— Стась, у кабінеті злодії, — схвильовано вимовив той же голос.

Шелемеха глянув на мене й нахмурився. Ту ж мить сунув мені в руку скляну вазу з квітами, що стояла в коридорі, а сам схопив високий столик-підставку і, тримаючи його, немов ломаку, рвучким поривом другої руки відчинив двері до темної кімнати. Не зупиняючись, він вскочив туди. Я не встиг ще злякатися і, не розуміючи небезпеки, кинувся за льотчиком. Та з розгону наскочив на стілець і разом з ним гримнув на підлогу, а ваза в моїй руці розлетілася на дрізки.

— Стась! — почувся жіночий зойк.

Ту ж мить кімната освітилася, і я схопився на рівні ноги. Льотчик стояв біля вимикача і оглядався навколо. Я побачив великий стіл із стільцями навколо та буфет у куточку. Очевидно, ми були в їдальні. На дверях, стискуючи в руках високо піднятий стілець, стояла дівчина в самій сорочці. Напроти неї інші двері, що вели, як я потім довідався, до кабінету, теж були розчинені. Там було темно. Увагу Шелемехи привернуло одчинене вікно. На підвіконні лежав перекинутий вазон. Льотчик підійшов до вікна і висунувся з нього, оглядаючи вулицю. Дівчина тим часом зникла. На підлозі лежав стілець, валялися склянки від вази і квіти.

Шелемеха спокійно пройшов у кабінет, засвітив там, але одразу ж вийшов, сів на стілець і голосно зареготав.

— Ну й вигляд у тебе, — сказав він, наче відчуваючи величезне задбволення. — Лідо! — покликав він сестру.

Тут я помітив, що костюм на мені мокрий. Коли в коридорі брав вазу, то перевернув її і вилив на себе воду. Зрозумівши, що все закінчилось і ніяких злодіїв нема, я сам засміявся, згадуючи, як ми атакували цю кімнату.

До їдальні зайшла Ліда. Вона була в квітчастому халаті, трохи розкуйовджена і все ще схвильована.

— Втекли, — сказав льотчик, показуючи сестрі на вікно. Вона глянула на мене, потім допитливо подивилась на брата.

— Це мій старий приятель, Олекса Мартинович Кайдаш, журналіст. Знайомтесь.

Я повернувся до дівчини, наміряючись простягнути їй руку. Але вона лише кивнула мені.

— Розкажуй, що тут трапилось, — попросив брат.

— О пів на дванадцятую я лягла спати. Мабуть, заснула швидко... Раптом прокинулась...

— Снилось щось?

— Ні... Прокинулась. Розплющила очі — темно. Хотіла повернутися, коли чую якесь шарудіння в ідальні. Спершу подумала, що ти приїхав. Хотіла спитати, але чому ж, думаю, ти не світиш. Це на тебе не схоже. Чую тихі, обережні кроки. На твої не схожі. Згадала, що я сама в квартирі, і стало страшно. Заплющила очі й лежу тихесенько, не дишу. Потім вирішила, що коли зайде до спальні, то треба вдати, що сплю. А він раптом спинився, затих. Стало ще страшніше. Не знаю, скільки часу минуло, чую тільки, як серце в мене колотиться. Потім почала думати, що, може, мені тільки привиділось, а там нічого нема. Хотіла вже встати і засвітити світло, коли двері де мене в спальню — ри-ип. Ти не можеш собі уявити, що зо мною сталося. Я вся похолола. Заплюшую очі, тільки не дуже, щоб була схожа на сонну, і чую, як двері помалу відчиняються, а далі наче щось майнуло мені по обличчю, по очах. Догадалась, що він електричним ліхтариком світить. Потім, мабуть, погасив. Лише в вухах щось шумить і стукає. Далі чую, як зачинив двері й пішов до кабінету. Тут уже я не знала, що робити. Вискочити з квартири і зчинити на сходах галас чи кинути-ся до вікна, розбити шибку й кричати на вулицю. Раптом майнула думка: а що коли один стоїть тут, у моїй кімнаті, чатує на кожний мій рух, поки другий розглядає, що йому цінного забрати? Ну, думаю, як вони ще придуть сюди, до гардероба...

— Тут у тебе серце й завмерло, коли згадала своє обмундирування, — мовив, посміхаючись, брат.

— Ні, якраз чую, хтось одмикає двері на сходах, заходить до коридора, потім твій голос. Розплющила очі, бачу — з коридора пробивається світло. Знову твій голос. Тоді я підбігла до дверей і гукнула тебе.

— Отож утік через вікно, — з жалем вимовив Станіслав. — З третього поверху по ринві, мабуть, шугнув.

Він знов засміявся й почав пригадувати, який вигляд був у кожного з нас в той момент. Особливо сміявся з самого себе, як озброївся столиком.

— Пістолета я ніколи не ношу з собою, — наче прохаючи пробачення, сказав він мені.

Я не міг одвести очей від його сестри. Може, тому було причиною електричне освітлення та її хвилювання, але

я ще ніколи в житті не бачив такої чарівної дівчини. Спочатку вона поглядала на мене досить суворо, але тепер, лукаво посміхаючись, призналась, що коли почула гуркіт падаючого стільця та дзенькіт розбитого посуду, то, боячись за брата, вискочила з стільцем йому на допомогу.

— Побачивши вас, я в першу мить подумала: «зłodій». І ледве не стукнула по голові своєю зброєю.

Шелемежа, почувши це, аж зайшовся сміхом.

— От так номер був би, — сказав він, постукуючи себе кулаком по коліну.

— Я думаю, ви мені пробачите? — звернулась до мене Ліда.

— Навіть глибоко вдячний...

— Авжеж, — кинув Станіслав, — авжеж... Дістати стільцем по головешці... Справді подякуєш, коли не зазнаєш такої неприємності.

Я охоче, до самого ранку, розмовляв би з сестрою льотчика. Та він, очевидно, дивився на це інакше. Чемно, але рішуче запропонував відкласти «тари-бари» на завтра, а зараз їти спати.

— Скільки тривоги приносить несподіваний нічний гість, — сказала на прощання Ліда.

— Це ви про кого? — спитав я. — Про нього, — думаючи про зłodія, — чи про мене?

— Хай буде про вас, — посміхнулась вона, ледве ворухнувши пухлими дитячими губами і повівши очима на мій мокрий піджак.

Ліда зникла за дверима спальні, а Станіслав одвів мене до кабінету і показав на широку канапу.

— Влаштовуйся, як сам знаєш. У канапі знайдеш свіжу білизну, подушку й ковдру. Це в мене спеціально для гостей.

— Твоя сестра одружена? — спитав я.

— Ач який цікавий... Ні. Але тут є один лікар. Барабаш. Молодий, проте тямущий хлопчина. Тільки вайлуватий. Певний кандидат під її черевіки. Ну, бувай, висипайся. Ранком будити не будемо.

Станіслав вийшов, а я, уклавшись на канапі, спробував заснути. Але це вдалося не одразу. Подія із зłodієм збентежила мене. Згадав Ліду. Було приємно думати про неї. Пригадував її розповідь і... раптом звівся. Спало на думку, що я вже чув її голос. Це ж голос жінки, яку я зустрів два тижні

тому вночі над морем в супроводі якогось чоловіка! Певності цього я, правда, не мав. Та думка, що доля звела мене з власницею знайденої мною сумочки, довго не давала мені заснути... З ким вона тоді була? Хто цей лікар, про якого згадував Станіслав? Може, він автор того листа, який зберігається в мене? А може, все-таки то була не Ліда? Гм... В сумочці лежала хустинка з ініціалами «Л. Ш.» Так, то, безперечно, була Ліда Шелемеха. Я ще не бачив лікаря Барабаша, але в глибині душі ворухнулися ревності. Одне з двох: або Барабаш автор листа, або вір той, хто гуляв тоді з нею над морем і кому вона не дозволила їхати разом з нею. Коли це той, другий... Навряд чи він міг розраховувати на великий успіх.

Отже, я знайшов Снігову королеву невідомого мені юнака. Така могла причарувати не одного. Передо мною постало питання: чи повертати цій дівчині сумочку і того листа? Насамперед треба буде переконатися, що це справді вона...

З цими думками я заснув лише на світанку.

ЗАПРОШЕННЯ

Другого дня новий співробітник «Зорі» прокинувся після полудня.

Із стін кабінету на мене глянули портрети Віллі Поста та Сігізмунда Леваневського і карта земних півкуль. За склом високих полиць стояли численні книги. Мою увагу привернуло, що в цій великій кімнаті було два письмових столи, поставлених один до одного, кожен із своєю лампою та прибором. Наче тут працювали двоє людей. Учора, поспішаючи лягти, я не звернув на це уваги.

Поки одягався, рипнули двері, і почувся голос Станіслава:

— Не спиш?

— Ні. Здається, час вставати, га?

— Ще б пак! — сказав хазяїн, заходячи до кімнати й посміхаючись.

— Ну що, вночі несподівані гості більше не з'являлися?

— З мене й одного досить. Коли б ми вчасно не наспіли, то, мабуть, плакали б деякі речі. Хоча, що б він особливо цінного міг винести відціля?

— Мабуть, він саме до твого письмового стола добирався, коли ми зайшли.

— Там-то цінне є, тільки не для нього. Groшей я в столі не держу, золотих годинників теж. А мої розрахунки йому не потрібні. Лідині папери теж. — Станіслав показав на один із столів. — Це її. Я ж дома буваю не часто, так що в нас кабінет на двох. Поки що миримось... Ну, давай умиватися, а то я вже хочу снідати.

Під час сніданку Станіслав частував мене холодними закусками та чаєм з вином, запевняючи, що це найкращий напій для шлунка ранком після банкету. Я ждав, що з нами снідатиме і Ліда. Але вона не показувалась. Так і не впоравшись з своєю цікавістю, я спитав:

— Де ж твоя сестра?

— Ліда на роботі. Не всі ж працюють спеціальними кореспондентами, щоб вільно поводитися з своїм часом.

— А ти?

— Я ж у відпустці, хіба не казав?

— Так, так. І їдеш на дачу до дружини й батьків?

— Хотів би сьогодні, та не знаю. Мабуть, завтра доведеться.

— А чому сестру з собою не береш?

— Вона недавно повернулась з відпустки. В Криму була. Тепер у неї багато роботи.

— Де вона працює?

— У академіка Саклатвали. В лабораторії металів.

— Вона будівництвом займається?

— Не зовсім так. Вона фізико-хімік. Спеціалізувалася на вивченні різних металів. Ну, а метали — будівельний матеріал. Вона ж і мені допомогла. Мій літак і його мотор збудовано з нових матеріалів. Розповідати тобі про них я не буду, бо це військова таємниця, але вони — значний крок вперед для нашої авіації.

— Цікаво.

— Безперечно. Зараз я думаю відпочити місяця півтора, а там займусь знов цим літаком. Мені думається, що коли інженери допоможуть, то наступної весни я перекрию свій рекорд не менш як хвилин на сорок п'ять.

Після сніданку, розпрощавшись з Шелемехою, я поїхав до редакції домовитися про свої перші завдання.

Черняка застав трохи кислим. Він признався, що не виспався після вчорашнього вечора.

— Ти на кілька днів затримайся у нас. Подождемо, що там з'ясується з проектом Макаренка. А поки що ось тобі цікава тема. Візьми яку-небудь з лабораторій науково-дослідного інституту будівельних матеріалів та будівельної техніки.

— Це академіка Саклатвали?

— Так. Він керує цим інститутом.

— Я охоче взяв би лабораторію металів.

— Не заперечую. Приготуй папірець від редакції, я підпишу, і рушай туди.

Я поспішив до друкарської машинки. Там мене побачив Догадов, приязно привітався, як із давнім знайомим, і сповістив, що бачив листа на моє ім'я, якого тільки-но приніс до редакції листоноша. Догадов зараз же побіг у кімнату до секретаря і приніс відтіля листа. В конверті було запрошення від професора Довгалюка відвідати його сьогодні ввечері, бо саме сьогодні до нього збираються кілька друзів на склянку чаю.

— Дуже вам вдячний, — подякував я Догадову. — Це запрошення на вечір фантазії.

— Що то за вечір? — зацікавився він.

Коли я пояснив йому, він почав просити взяти його з собою. Я радий був би задовольнити прохання, але не знав, як подивиться на це професор.

— Знаєте що, — сказав я своєму колезі, — я дзенькну телефоном до Шелемехи і спитаю, чи це зручно. Краща буде, якщо він вас приведе туди. Я ж бо людина зовсім нова і, мабуть, не цікава для Довгалюка.

Догадов погодився. Скориставшись телефоном, що стояв біля мене, я за хвилину розмовляв із Станіславом. Лютчик відповів, що приводити нового гостя до професора справа делікатна. Він не хоче зловживати своєю настирливістю, але обіцяв поговорити з Аркадієм Михайловичем, щоб той запросив Догадова на один із наступних вечорів.

— А чому це так несподівано? — спитав я Станіслава. — Учора ж професор нічого не говорив.

— Він сьогодні дзвонив мені, тільки-но ти пішов, і просив обов'язково відвідати його ввечері. Це, власне, заради моєї недостойної персони, бо завтра я все ж таки їду.

— А хто там іще буде?
— Не знаю. Ти, я, Ліда, а хто ще — невідомо. Тільки не спізнуйся, професор цього не любить.
— Гаразд.
І я повісив трубку.
— Ну що? — спитав Догадов.
Я переказав йому пояснення і обіцянку Шелемехи.
— Шкода, — розчаровано промовив він, — тішу себе надією, що льотчик замовить за мене слово і я ще попаду туди.
Мені самому було жаль колегу, бо я бачив, що йому дуже хотілося потрапити на той вечір.
— А хто там іще буде? — зацікавився він.
— Шелемеха не знає. Сестра його буде.
— Ліда Шелемеха? — швидко спитав Догадов.
— Так. А ви її знаєте?
— Колись бачив. — І він одійшов від мене. «Може, це він?» раптом запала мені в голову нова підозра.
Мушу признатися, що разом з цим у мене враз ворухнулася недоброзичливість до молодого чоловіка. Але я переміг це досадне почуття.
Через годину з листом, якого підписав Черняк, я їхав в інститут до академіка Саклатвали.

ВЕЧІР ФАНТАЗІЇ

Аркадій Михайлович Довгалюк займав маленьку квартиру на п'ятому поверсі, під самісіньким дахом. Двері мені відчинив сам професор. Він одразу ж запросив мене на солярій, де вже були гості.

Опинившись на даху, я мимоволі здивувався, побачивши там сад-квітник. В центрі здіймалася клумба, засаджена резедою, матіолою, тютюном. Навколо в діжках стояли пальми, а поруч них — звичайнісінькі вишні та кущі ліщини. Трохи далі примостилися кілька ялинок. Під тими деревами були поставлені стіл та стільці. Все це освітлювала електрична лампочка під темним абажуром.

Біля клумби стояло двоє людей. Я впізнав інженерів Самборського та Макаренка.

— Як вам тут подобається? — спитав Самборський, подаючи руку.

— Надзвичайно подобається. Давно росте цей сад?

— Уже десять років. Так, Ярослав? Самборський глянув на Макаренка.

— Я в цьому дендрарії вперше, — сказав Макаренко. — Професор влаштував його після того, як я виїхав з нашого міста. Колись ми збирались на квартирі у Аркадія Михайловича або в Палаці піонерів.

— Після того ви тут не бували? — спитав я.

— Ні. От уже десять років. З Аркадієм Михайловичем я кілька разів зустрічався на Кавказі, в Середній Азії, на Алтаї, на Далекому Сході. Він же щороку їздить в якусь експедицію. А з цим мужем, — він кивнув на Самборського, — ми протягом року навчалися математики в Томському університеті.

— А Шелемеху ви досі не знали?

— Ні, — втрутився Самборський. — Шелемеха ж із Стародніпровська. Там Аркадій Михайлович ще раніш працював, і він знає його відтоді. Я, правда, вже бачне його кілька разів, а Ярослав учора зустрів його вперше.

— Я місяць тому приїхав сюди, — пояснив Макаренко. — Був тут недовго і виїхав, а позавчора вернувся.

— Думаєте тут залишитися?

— Напевне ще не знаю.

В цей час до нас приєдналося кілька гостей. Один за одним вони подавали руку й називали свої прізвища, а Самборський тут же говорив, хто вони.

— Свічка, — сказав довгий, незграбний юнак.

— Астроном, — пояснив Самборський.

— Гопп.

— Фізик.

— Макуха.

— Географ.

— Барабаш.

— Лікар, лікує всі хвороби, крім серцевних, — пожартував інженер.

Це прізвище одразу привернуло мою увагу. Саме в цей час хтось з нових гостей засвітив ще одну лампу, і в дендрарії стало видно, як удень. Барабаш мав приємне і розумне обличчя. Правда, в його рухах було щось таке, що свідчило про недостатню енергію. З одного боку, в ньому проглядали риси вольового характеру, швидше якоїсь постійності,

а з другого — він справді нагадував людину, як говорить Станіслав, вайлувату.

Почувши жарт Самборського, він трохи подумав і лише потім відповів:

— На щастя, ти такого лікування не потребуєш. — І обличчя лікаря засяяло, наче він несподівано для самого себе сказав щось дуже дотепне.

— Не минуло й півгодини, як він знайшов відповідь, — кепкуючи, продовжував Самборський. — Ось знайомся з моїм найкращим другом Макаренком.

— Дуже радий, дуже радий, — промовив Барабаш, вдруге тиснучи руку Макаренкові. — Ваш друг любить по-жартувати.

— Він завжди цим відзначався, — відповів той.

— Правильно, я теж це казав.

Слухаючи лікаря, я цілком переконався, що тоді над морем зустрівач Ліду з ним.

Але ось і вона. На дах вийшов Аркадій Михайлович в супроводі брата й сестри Шелемех. Гості одразу загомоніли, побачивши свого старого учителя та знаменитого льотчика. Я думаю, що присутність Ліди теж багато важила, бо вільно чи не вільно, а погляд кожного з присутніх затримався на ній більше, ніж на професорові та майорові. Тільки чому дівчина раптом здригнулась і обличчя в неї наче змінилось, коли вона глянула в наш бік? Вона враз опанувала себе, але я був певен, що для неї трапилось щось несподіване. Невже те, що вона побачила тут Барабаша?

— Прошу сідати, — звернувся до всіх професор.

— Лідо, на хвилиночку, — покликав Самборський. — Познайомся з єдиною людиною, з якою ти тут ще не знайома. Мій кращий друг, — сказав він, показуючи на Макаренка.

Ліда простягла інженерові руку, і той потиснув її, мовчки уклоняючись. Вона теж мовчала.

— Ну, що ви наче в рот води набрали? — продовжував невгамовний Самборський. — Накажете вас відрекомендувати? Будь ласка. Лідія Дмитрівна Шелемеха, інженер фізико-хімік. Ярослав Васильович Макаренко, інженер-вигадник, уміє будувати шахти.

Барабаш, присутній при цьому, весело засміявся.

— Ви теж тут? — спитала мене Ліда, наче для неї це була новина.

Коли я з нею вітався, мені здалося, ніби від неї передавався якийсь неспокій.

Самборський посадовив Ліду поруч Макаренка. По другий бік біля неї хотів примоститися Барабаш, але поки він збирався, я зайняв це місце, і він мусив взяти інший стілець.

— Сьогодні я був у вашому інституті, — звернувся я до Ліди.

— Чого?

— Писатиму нарис про лабораторію металів. Нашу розмову перервав Аркадій Михайлович.

— Почнемо, — сказав професор, звертаючись до присутніх. — Як, товариші інженери? — він поглянув на Самборського та Макаренка. — Можна виключити велику лампу?

— Гадаю, що можна, — відповів Самборський, погасив неприкриту абажуром лампу і, показуючи на зоряно небо, сказав: — Сьогодні вечір фантазії повинен розпочати Свічка, йому найзручніше, користуючись цими численними маяками, повести наші думки в космічний океан.

— Ні, — відказав Аркадій Михайлович, — саме сьогодні це більше залежить від вас та від вашого найкращого друга Ярослава. Сьогодні ми високо підніматися не будемо. Насамперед вислухайте цього листа.

Він витяг з кишені папірець і почав читати:

— «Шановний товаришу редакторе! У мене є проект, як зробити, щоб поїзди проходили шлях від Москви до Владивостока за вісім годин, а може, й швидше. Я вже писав кільком редакціям, але вони або не відповідають, або пишуть, що мій проект фантастичний, нездійсненний. Посилаю цей проект вам. Моя остання надія на вас. Інакше доведеться ждати, поки виросту й закінчу навчання. Учень 32-ої стародніпровської середньої школи Тарас Чуть».

Це, очевидно, був той самий лист, про який учора згадував Черняк.

Прочитавши листа, професор поклав його на стіл, зняв окуляри і, примруживши очі, оглянув своїх друзів.

Всі мовчали ждучи, що він скаже.

Аркадій Михайлович почав:

— Ви самі колись належали до юних фантастів і знаєте мої симпатії до тих, хто складає карколомні проекти, бо смілива думка — це те, що я найбільше ціную в людях. Підлітки, ще не озброєні знанням, особливо сміливі, хоча мало

не завжди їх задуми надто фантастичні, практично нездійсненні. Але не може бути ні великого інженера, ні видатного хіміка, ні славетного лікаря, якщо вони не обдаровані здатністю до фантазування...

— І перетворювати свою фантазію в дійсність, — зауважив Шелемеха.

— Цілком справедливо. Ми про це не раз розмовляли. Я перейду одразу до справи, не затримуючи вашої уваги загальними міркуваннями. Разом з цим листом Тарас Чуть надіслав і свій проект, навіть з рисунками. Коли я переглянув усе це, мені здалося, що Тарас Чуть має рацію стверджувати можливість найшвидкісного пасажирського й вантажного руху у великих розмірах. Його пропозиція принципово правильна... Я не спеціаліст у галузі механіки та інших наук, що стосуються цього проекту, тому й вирішив запросити вас і почути ваші думки про це. Отже, дозвольте...

На солярії в цей час з'явилась нова людина, що перервала промову професора.

— Громадянине Довгалюк, — почувся пискливий голос, — я пропоную вам та вашим гостям негайно звільнити дах і забрати звідси ваші квіти й дерева. Це моє останнє попередження.

Професор, здивувавшись, дивився на чоловіка з пискливим голосом, не знаючи, мабуть, що відповісти.

— А в чім справа? — спитав Самборський, підводячись із свого місця.

— Я комендант цього будинку. Неодноразово попереджав громадянина Довгалюка, щоб громадянин Довгалюк звільнив солярій, який громадянинові Довгалюку не належить.

— У вас же є інший солярій, на другому кінці будинку... Ви його не використовуєте, — сказав нарешті професор.

— Ми й цей поки що не збираємося використовувати. Але це непорядок, що ви зайняли його.

— Ви, голубе, формаліст, — розсердився професор.

— Самі ви птиця. Даю вам п'ять хвилин, інакше вживу заходів.

— Слушайте, товаришу, — втрутився Шелемеха, звертаючись до коменданта. — По-перше, поведітьесь чемно, по-друге, зараз уже вечір, ми пересидимо тут, а завтра ви остаточно з'ясуєте цю справу. Не будьте бюрократом.

— Хто бюрократ? Я бюрократ? Ви ображаєте! Я з вами не розмовляю. П'ять хвилин!

Комендант повернувся і пішов з солярію під загальний, правда, стриманий сміх присутніх.

— Це обурливо! — поскаржився професор. — Ніхто ніколи на цей солярій не претендував і не користався ним. Так треба, щоб змінився комендант будинку. Скрізь він лазить. Знайшов мій дендрарій і присилає папірця: «Пропоную звільнити солярій від своїх речей і припинити користатися дахом».

Всі ми поспішили висловити Аркадію Михайловичу своє співчуття, а Шелемеха обіцяв другого дня поговорити з ким слід і заспокоїв професора, що ніякий комендант звідси його не виселить.

Так минуло кілька хвилин, коли з дверей показалась голова коменданта, який голосно сказав:

— Строк, який вам було дано, минув.

Тепер уся компанія вибухла реготом. Але комендант зразу зник.

Я глянув на свою сусідку, і мені впало в очі, що вона посміхається дуже стримано. А коли увага всіх була привернута до коменданта, стиха обмінялась кількома словами з Макаренком. Про що вони говорили, я не чув, але поведінка обох мені здалась трохи дивною. Вражала стриманість, яка, проте, ніяк не могла пояснюватися лише тим, що вони тільки що познайомились. Говорила вона, дивлячись убік, наче боялась, що хтось зверне увагу на їх розмову. Макаренко відповів їй дуже коротко, але, очевидно, вона зрозуміла його.

— Я думаю, ми продовжимо, — сказав професор, коли сміх затих.

— Просимо, просимо, — почувлися голоси.

— Так ось я читаю його проект.

Аркадій Михайлович підніс до очей другий папірець.

— «Треба побудувати абсолютно прямий тунель з Москви до Тихого океану». На рисунку цей тунель має вигляд хорди між двома точками на земній кулі... Тоді в Москві і на березі Тихого океану здаватиметься, що тунель опускається вниз. Коли таким тунелем пустити поїзд, то він по рейках, що йдуть похило, котитиметься все швидше й швидше. Тільки треба одразу його добре штовхнути. Мені здається,

що такий поїзд в найближчому до центра землі місці може розвинути швидкість понад шість тисяч кілометрів на годину, бо шлях буде прямий, без поворотів і без зупинок. Щоправда, коли поїзд дійде до середини тунелю, перед ним постане ніби підйом, що тягтиметься до кінця тунелю. Але інерції поїзда вистачить, щоб подолати цей підйом і добігти до краю тунелю».

Якусь хвилину панувало мовчання.

— І це весь проект? — спитав Самборський.

— Весь.

— Значить, він хоче просвердлити чверть земної кулі і пустити по цій трубі поїзди?

— Так.

— Мало не перпетуум-мобіле, — пробубонів астроном.

— Не зовсім так, — заперечив Макаренко. — Теоретично це можлива річ, Якби з цього тунелю викачати повітря, щоб воно не опиралось рухові поїзда, і усунути тертя на вісях поїзда і між його колесами та рейками, то можна було б, чого доброго, проїхати з Москви до Тихого океану за вісім годин, а то так і швидше.

— І не тільки це, — підхопив Самборський. — Ти, Ярославе, хоч і будівник тунелів, а забув, що середина такого тунелю пролягатиме на кілька сот кілометрів під земною поверхнею. Уявляєш, яка там температура?.. Адже в найглибшій шахті світу, яка не досягає й двох кілометрів, така задуха стоїть... А на глибині в сотні кілометрів всі метали розтопляться.

— А я й не стверджую, — посміхнувся Макаренко, — що при сучасному стані техніки практичне здійснення цього тунелю можливе.

— А мені цей проект подобається, — заявив Шелемеха. — Не знаю, чи можна його зараз здійснити і скільки такий тунель коштуватиме, але це був би ідеальний шлях. На випадок війни ніякі авіабомби його не пошкодили б. І що з того, що поїзд своїм ходом не досяг би другого кінця тунелю?

— Так можна ж підштовхнути, — втрутився Гопп, що досі мовчав. — Пустіть електропоїзд, і він піде цим тунелем з колосальною швидкістю і мінімальною затратою енергії. Я підтримую цей проект... хоча б для фантастичного нарису в «Зорі». — І Гопп подивився на мене.

Я вдячно йому вклонився.

— Хіба що для фантастичного оповідання, — звернувся до фізика Макаренко. — Ви ж уявляєте собі нереальність цього задуму. Тунель на кілька тисяч кілометрів завдовжки з заглибленням до тисячі кілометрів! Сімплонський тунель в Альпах — найдовший зараз у світі — має коло двадцяти кілометрів. Будували його кілька років, і коштував він величезних грошей. А ви хочете збудувати тунель в чотириста чи п'ятсот раз довший. Це надто грандіозне завдання. Це буде, можливо, через сто п'ятдесят — двісті років, а може...

— Засперечалися, — почувся голос Барабаша, що звертався до Ліди.

Він підійшов до неї і став за стільцем. Дівчина досадливо відмахнулась. Вона уважно стежила за Макаренком, не одриваючи від нього очей.

— Я з тобою не згоден, — перебив Макаренка Самборський. — Для нашої техніки в принципі це цілком можливо.

— А чи уявляєш ти, скільки самого ґрунту довелося б розкопати, пробиваючи такий тунель?

— На будівництві Панамського каналу було вибрано двісті дванадцять мільйонів кубометрів, — вставив Макуха.

— Не може бути! — заперечив Барабаш.

— Факт! — обурився географ.

— Лікарю, не сперечайтесь, — безапеляційно заявив Самборський. — Мова йде не про вашу спеціальність.

— Самборський має рацію, — знов заговорив Макаренко. — Можливо, зрештою, що високу температуру глибин землі ми і змогли б подолати нашими генераторами низьких температур. Ми вже вміємо в промислових масштабах добувати холод, близький до абсолютного нуля... Але що ми знаємо про сейсмічний стан глибин?

— Тобто?

— Ми нічого не знаємо про рухи глибинних шарів земної маси... Ні, практично проект цього юнака нині абсолютно нездійснений... Але...

Макаренко замозк і глибоко замислився.

— Але що? — раптом нетерпляче спитала Ліда.

Макаренко поволі підвів голову й глянув на неї.

— Але ми могли б прокласти абсолютно прямий тунель між Москвою й Далеким Сходом на рівні, скажімо, поверхні моря. І це дало б нам змогу прискорити рух поїздів

настільки, що дістатися берега Тихого океану стало б справою не днів, а годин... Аркадію Михайловичу, чи можна у вас дістати фізичну карту Радянського Союзу.

— Будь ласка, у мене в кабінеті.

— Ярослав! — раптом скрикнув Самборський. — Ти маєш рацію. Зараз я принесу карту.

Він побіг до дверей, але зараз же повернувся й спитав у професора:

— А де ключ?

— Який ключ? — здивувався Довгалюк.

— Та тут двері замкнені, вийти не можна.

Аркадій Михайлович не повірив. Підійшовши до дверей, він сам кілька раз шарпонував за ручку, але двері не відчинялись. Комендант будинку, виконуючи свої погрози, замкнув їх.

Всі обурилися. Шелемеха заявив, що за це хуліганство комендант поплатиться. Тільки Макуха майже байдуже поставився до цього випадку, а може, був навіть радий, бо попросив заспокоїтись і сказав:

— Я бачу, що сміливий проект Тараса Чутя наштовхнув Ярослава Васильовича на цікаву думку... Я трохи знаю місцевість, де треба прокладати запропонований вами тунель. Якщо хочете, можу ознайомити вас з тим, що ви збираєтесь роздивитися на карті.

— Знаннями хоче похвалитися! — уїдливо кинув Самборський.

— Ну, нехай і так. Кінець кінцем, комендант мусить же одімкнути двері і випустити нас, — вирішив професор. — Повертаймося на свої місця й послухаємо географа.

Макуха потер пальцем чоло і почав:

— От що спало мені на думку, коли ви, Ярославе Васильовичу, перейшли від фантазії до речей здійснених. Для вашого глибинного шляху я запропонував би п'ятдесят шосту паралель. Тунель почнеться біля Москви, приблизно в Пушкіно. Відціля п'ятдесят шоста паралель проходить рівниною до Уральських гір. На цьому просторі вона перетинає ріки Оку, Волгу, Вятку, Каму. Висота Уральських гір під п'ятдесят шостою паралеллю навряд чи більша за п'ятсот метрів над рівнем моря. Хіба тільки де-не-де. Далі йде Західно-Сибірська низовина з ріками Тоболом, Іртишем та Об'ю. За Об'ю зустрінуться відроги Саянського хре-

бта. Тепер суходіл почне значно підвищуватися. Перетявши Єнісей, Ангару та Лену, пройдемо майже повз північний берег Байкалу. Звідси починається гориста, мало досліджена місцевість з хребтами Станового вододілу. Вона тягнеться до самого Охотського моря. Висота цих гір не більша від двох тисяч метрів над рівнем моря. Наш шлях закінчується на березі Охотського моря, трохи на північ від Шантарських островів. Від Владивостока це буде більше ніж тисяча кілометрів, а від Ніколаєвська на Амурі — кілометрів триста-чотириста. Таким чином ми обминаємо глибоководний Байкал і пройдемо по місцевості, де вічна мерзлота залишиться над нашим тунелем, а землетруси спостерігаються надзвичайно рідко й невеликої сили.

— Чудесно! — заявив Шелемеха. — Цей тунель не тільки зв'яже найкоротшим і найшвидшим, — коли не рахувати авіацію, — шляхом Європейську частину Радянського Союзу з Далеким Сходом, але також оживить безлюдне узбережжя Охотського моря.

Макаренко мовчав. Він щось обдумував.

— Треба все точно підрахувати, — сказав він нарешті. — Дайте мені на це два дні.

Сьогодні цьому інженерові важко було зосередитися на питанні, про яке він сперечався. Я був певен, що його щось турбувало, і мені здалось, що це «щось» була присутність Ліди.

Поговоривши ще трохи і, нарешті, відчувши втому, гості Аркадія Михайловича вирішили, що протягом найближчих днів кожен з них обдумуватиме проект Тараса Чутя і те, що з нього виникло, а інженери й фізики зроблять, крім того, необхідні підрахунки. Потім, на позачерговому вечорі фантазії, все це знов стане темою дискусії.

— Тільки журналістів прошу поки що не поспішати з писанням і навіть з розмовами, — сказав професор, — а то ще до гумористичного журналу потрапимо.

— Розумію, — відповів я професорові, — обіцяю мовчати.

— Дуже радий, — засміявся професор, — що мене розуміють.

Настав час залишити гостинний дендрарій професора Довгалюка, але двері все ще були замкнені, і ні на стук, ні на гукання комендант будинку не з'явився.